

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра загальної та практичної психології

Дипломна робота
(бакалавра)

з теми: **«Психологічні особливості виникнення гострих стресових розладів у дорослому віці»**

Виконала: студентка 4 курсу
Ps1-B19 групи
спеціальності 053 Психологія
(денна форма навчання)
Скавронська Анастасія Юріївна

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук,
старший викладачка кафедри загальної та
практичної психології
Данчук Юлія Петрівна

Кам'янець-Подільський – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ГОСТРИХ СТРЕСОВИХ РОЗЛАДІВ У ДОРΟΣЛОМУ ВІЦІ.....	6
1.1. Характеристика посттравматичного стресового розладу та його діагностика.....	6
1.2. Психологічний аналіз obsесивно-компульсивного розладу.....	16
Висновок до першого розділу.....	23
РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВПЛИВУ ПТСР ТА ОКР У ДОРΟΣЛИХ.....	25
2.1. Організаційні аспекти дослідження.....	25
2.2. Опис та інтерпретація даних.....	28
Висновок до другого розділу.....	35
РОЗДІЛ III. ПСИХОКОРЕКЦІЙНА ПРОГРАМА ПОДОЛАННЯ ПТСР ТА ОКР У ДОРΟΣЛИХ.....	36
3.1. Напрями профілактики та лікування посттравматичного стресового розладу та obsесивно-компульсивного розладу.....	36
Висновок до третього розділу.....	52
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	56
ДОДАТКИ.....	62

ВСТУП

Актуальність. На сьогоднішній день гострі стресові розлади викликають все більшу стурбованість. На жаль із ситуацією яка виникла в нашій країні, актуальність даної теми є дуже високою, враховуючи людей які постраждали в результаті бойових дій.

Поняття «психологічна травма» не має чіткого визначення в сучасній вітчизняній психології. Свого найбільшого поширення це поняття отримало в рамках теорії посттравматичного стресового розладу наприкінці 80-х років у кризовій психології. Історія поняття травми впливає з ранніх праць З. Фрейда та дофрейдівських робіт Ж. М. Шарко та Ж. Брейера. З. Фрейдом було створено першу психоаналітичну теорію травми, в якій це явище розглядалося як глибоко вкорінений у несвідомій сфері афект, що надає патогенний вплив на психіку людини та є підґрунтям невротичних розладів. Джерело травми він вбачав не в зовнішній події, а в самій психіці, у розщепленні Еґо, до якого приводить травматична тривога, заснована на несвідомих фантазіях.

Психологічна травма — це всепоглинаючі наслідки та переживання, які ми не здатні усвідомити. Травма також пов'язана з подоланням почуття болю. Коли виникає подія, наприклад така як війна, яка може нести загрозу для нашого життя, то перш за все виникає гостра реакція на стрес, далі гострий стресовий розлад, а вже аж потім ПТСР. Важливо зазначити, що як правило в 10–12% населення може бути ПТСР (Віденєв І. О. та ін., 2020). Ситуації які ми переживаємо зараз, все більше потребують розголошення, а також розуміння наслідків та того, що з нами відбувається. Тому варто почати поглиблення з гострого стресового розладу. Гострий стресовий розлад — це короткий період нав'язливих спогадів, що виникають протягом 4 тижнів після того, як людина стала свідком або учасником жахливої травматичної події. При цьому розладі, людина проходить через травматичну подію, будучи її безпосереднім або опосередкованим учасником. У сучасних працях психологічна травма визначається як стан сильного страху, що переживається людиною при

зіткненні з раптовою подією, яка є потенційно загрозовою її життю. Такий страх перевершує можливості індивіда та не дозволяє йому контролювати та ефективно реагувати (P. Levine, 1998; Zetl & Josephs, 2001). Серед сучасних теорій психічної травми існує цікавий підхід, розроблений американським вченим П. Левіном. Розвиваючи його, автор інтегрував відповідні знання не тільки психології та психотерапії, а й біології, психофізіології, а також нейропсихології.

Обсесивно-компульсивний розлад (ОКР) є одним із найбільш розповсюджених психіатричних розладів. У середньому за даними епідеміологічних досліджень 2,5% людей за життя будуть мати ОКР, тобто кожна сорокова людина. Близько 2-3% населення України страждає від ОКР. Зазвичай він розвивається у віці від 20 до 25 років, але може виникати і в більш пізні роки або в дитинстві. Obsесивно-компульсивний розлад включає в себе наявність нав'язливих думок (обсесій), які як ненормальні чи небажані, і/або нав'язливих дій (компульсій), які повторює людина з певною періодичністю чи частотою, аби зняти напруження. Специфічність симптоматики цього розладу – це сприйняття людиною нав'язливих думок як ознак своєї «ненормальності», страх, що інші сприймуть людину як «божевільну», якщо дізнаються про його/її думки і дії. Тому часто цей розлад супроводжується переживанням сорому, який змушує приховувати симптоми свого розладу від інших, страх звернутись до психіатра, адже «тебе визнають психічно хворим». Відповідно часто звернення по допомогу є запізненим – за даними американських досліджень у середньому за 7,5 років після появи симптомів.

Об'єкт дослідження: переживання посттравматичного стресового розладу та обсесивно-компульсивного розладу у дорослих.

Предмет дослідження: індивідуально-психологічні особливості переживання ПТСР та ОКР у дорослих.

Мета дослідження: на основі теоретико-емпіричного аналізу визначити рівень розвитку ПТСР та ОКР

Завдання дослідження:

1. Провести теоретичний аналіз наукових підходів до вивчення ПТСР та ОКР;
2. Провести емпіричне дослідження наявності у досліджуваних симптомів ПТСР та ОКР;
3. Розробити психокорекційну програму та практичні рекомендації для надання допомоги людям, в яких наявна симптоматика ПТСР та ОКР.

Для вирішення поставлених завдань використовувалися такі методи дослідження:

- **теоретичні методи:** аналіз, синтез, узагальнення, порівняння та класифікація літературних джерел;

- **емпіричні методи:** тестування; спостереження; тест «Шкала реактивної і особистісної тривожності» Спілбергера-Ханіна (ШРОТ); шкала оцінки впливу травматичної події (ШОВТП) (англ. Impact of Event Scale, скор. IES-R); коротка шкала тривоги, депресії та ПТСР; шкала самооцінки проявів посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Методика PCL-5; клінічна шкала обсецій та компульсій Йель-Брауна (Yale-Brown Obsessive-compulsive Scale and Symptom Checklist) (Y-BOCS).

Експериментальна база. Дослідницько-експериментальна робота проводилася на 40 досліджуваних, віком від 18 до 30 років. 27 осіб чоловічої статі і 13 – жіночої, серед досліджуваних представники різних соціальних груп та професій.

Структура роботи: дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, переліку джерел посилань та додатків. Загальний обсяг дипломної роботи складає 99 сторінок, з них 75 сторінок займає основний зміст матеріалу, інші 24 сторінки це додатки.

ВИСНОВКИ

Отже, дана робота є однією із спроб дослідження та вивчення однієї із актуальних проблем сучасної української психології, а саме зв'язку посттравматичного стресового розладу з obsесивно-компульсивним розладом у дорослих.

1. Теоретичний аналіз психологічної і психіатричної літератури та емпірична частина дослідження дозволили нам сформулювати наступні висновки.

Проаналізувавши різну літературу, статті, різні психологічні, психіатричні та медичні літературні джерела щодо впливу посттравматичного стресового розладу та obsесивно-компульсивного розладу на дорослих, встановлено що стрес, постійна тривога та нав'язливі думки – це дії повторювальні, під їх впливом в людини постійно присутнє переживання, надмірне збудження, емоційна дисрегуляція та негативні зміни, які переривають поточний процес мислення, визначаються внутрішніми чинниками і важко піддаються контролю.

2. В ході проведення емпіричного дослідження було використано психодіагностичні методики спрямовані на дослідження посттравматичного стресового розладу та obsесивно-компульсивного розладу у дорослих.

- Тест «Шкала реактивної і особистісної тривожності» Спілбергера-Ханіна (ШРОТ);
- Шкала оцінки впливу травматичної події (ШОВТП) (англ. Impact of Event Scale, скор. IES-R);
- Коротка шкала тривоги, депресії та ПТСР;
- Шкала самооцінки проявів посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Методика PCL-5;
- Клінічна шкала obsесій та компульсій Йель-Брауна (Yale-Brown Obsessive-compulsive Scale and Symptom Checklist) (Y-BOCS).

А також були застосовані методи статистичної обробки експериментальних даних.

За результатами методики «Шкала реактивної і особистісної тривожності» Спілбергера-Ханіна (ШРОТ) було визначено статистично, що реактивна тривожність складає – низький рівень – 8%, помірний рівень – 45%, і високий – 47%. Рівень особистісної тривожності становить – низький рівень 5%, помірний – 30%, і високий – 65%.

За результатами аналізу за «Шкалою оцінки впливу травматичної події (ШОВТП) (англ. Impact of Event Scale, скор. IES-R)» становить «Субшкала «Вторгнення» – низький рівень – 15%, середній рівень – 20%, підвищений – 15% і високий – 50%. «Субшкала «Уникнення» складає – низький рівень – 5%, середній – 20%, підвищений рівень – 10%, високий рівень – 65%. І «Субшкала «Збудження» складає – низький рівень – 27%, середній рівень – 10%, підвищений рівень – 20% і високий рівень – 43%.

Результати дослідження за методикою «Коротка шкала тривоги, депресії та ПТСР» показує що в – 47% досліджуваних відсутні порушення психічного стану, а в – 57% досліджуваних присутні порушення психічного стану особистості.

За результатами «Шкала самооцінки проявів посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Методика PCL-5» було виявлено в – 75% діагностованих малоймовірний посттравматичний стресовий розлад, і в – 25% досліджуваних виражений посттравматичний стресовий розлад.

Результати дослідження за методикою «Клінічна шкала обесесій та компульсій Йель-Брауна (Yale-Brown Obsessive-compulsive Scale and Symptom Checklist) (Y-BOCS)» було діагностовано що немає обесесивно-компульсивного розладу в – 30% діагностованих, легке ОКР становить – 50%, помірне ОКР – 20%. Важке та Екстремальне ОКР становить – 0%.

3. В ході теоретичного аналізу та еміричного аналізу, було вивчено різні напрями профілактики та розроблено психокорекційну програму для подолання ПТСР та ОКР.

Тренінгова програма розрахована на 5 занять, тривалістю по 2 години. Мета програми є розвиток стресостійкості, подолання тривожності та

нав'язливих думок шляхом усвідомлення своєї життєвої позиції, формування внутрішнього «Я», а також формування комунікативних умінь у процесі спілкування, отримання навичок самоконтролю та конструктивного вияву негативних впливів у поведінці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алещенко В., Хміляр О. Психологічна реабілітація військовослужбовців з постстресовими психічними розладами : навчальний посібник. Харків : ХУПС, 2005. 84 с
2. Аршава І.Ф. Емоційна стійкість людини та її діагностика: Монографія. – Д.: Вид во ДНУ, 2006. – 336 с.
3. Боярова Д.І. Психологічні особливості переживання посттравматичного стресового розладу учасниками бойових дій / Д.І. Боярова //
4. Варбан Є.О. Життєва криза: поняття, концепції та прояви / Є.О. Варбан // Проблеми сучасної психології. – Вип. 8. Кам'янець – Подільський : Аксіома, – 2010. – С. 120 – 133.
5. Ващенко І., Антонова О. Конфлікт. Посттравматичний стрес: шляхи їх подолання. Київ : Знання, 1998. 289 с
6. Вітенко І.С. Медична психологія : підручник для студентів в вищих мед. навч. закладі в IV рівня акредитації / І.С. Вітенко. – К. : Здоров'я , 2007. – 208 с.
7. Волошин П.В. Принципи медико – психологічної реабілітації осіб, які постраждали під час виконання службових обов'язків в Україні / П.В. Волошин, Н.О. Марута, Л.Ф. Шестопалова, І.В. Лінський //Український вісник психоневрології. – 2015. – Т. 23, вип. 2 (83). – С. 105.
8. Г.М. Кожина, Г.О.Самардакова, Л.Д.Коровіна, Л.М.Гайчук. Невротичні, пов'язані зі стресом розлади, посттравматичній стресовий розлад: Методичні вказівки для підготовки студентів до практичних занять. 6-те вид. Харків : ХНМУ, 2018. 27 с.
9. Г.М. Кожина, Г.О.Самардакова, Л.Д.Коровіна, Л.М.Гайчук. Невротичні, пов'язані зі стресом розлади, посттравматичній стресовий розлад: Методичні вказівки для підготовки студентів до практичних занять. 6-те вид. Харків : ХНМУ, 2018. 27 с.
10. Допомога військовим з посттравматичним стресовим розладом | Центр громадського здоров'я. *Центр громадського здоров'я України | МОЗ.*

URL: https://phc.org.ua/news/dopomoga-viyskovim-z-posttravmatischnim-stresovim-rozladom?fbclid=IwAR0p736hYqchgiQdwo1qydSi2C88mxwahLfxmLj1tuiFus9cTWcs7LWUp_A (дата звернення: 04.05.2023).

11. Матяш М. Український синдром: особливості посттравматичного стресового розладу в учасників антитерористичної операції. 6-те вид. Укр. мед. часопис., 2014.

12. ▶ **Діагноз ПТСР ~ 【Посттравматичний стресовий розлад】 .**
MEDIKOM | Приватна багатoproфільна клініка в Києві.
URL: <https://medikom.ua/diagnoz-ptsr/> (дата звернення: 04.05.2023).

13. Загальна психологія./Максименко С.Д., Солов'єнко В.О., Зайчук В.О., Пачуга В.О. – Вінниця: Нова книга, 2006.

14. Загальна психологія: навчальний посібник./ М'ясоїд П. А., – К.: Вища школа, 2000. С. 163-186.

15. Агаєв Н.А., Коқун О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Остапчук В.В., Ткаченко В.В. Збірник методик для діагностики негативних психічних станів військовослужбовців: Методичний посібник. Київ : К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2016. 234 с.

16. Кириленко Т.С. Психологія травмуючих ситуацій. Навчально – методичний комплекс. Київ (2013).

17. Критерії діагностики афективних станів особистості-> Стаття -> Збірник «Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами». *Номер журналу -> № 12(14) 2015 -> Збірник «Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами».*
URL: <https://ap.uu.edu.ua/article/92> (дата звернення: 04.05.2023).

18. Кузьміна Т. (2019). Як допомогти вчителю зберегти своє здоров'я та подолати стрес. Психолог, №29 – 30 (365 – 366).

19. Медична психологія : державний національний підручник / І.Д. Спіріна, І.С. Вітенко, О.К. Напрєєнко (та ін.). – Дніпропетровськ : Ліра, 2012. – 442 с.

20. *Welcome to - Digital Library NAES of Ukraine.*
URL: [https://lib.iitta.gov.ua/725119/1/Кондратенко_Бойко_стаття%20\(1\).pdf](https://lib.iitta.gov.ua/725119/1/Кондратенко_Бойко_стаття%20(1).pdf) (дата звернення: 04.05.2023).

21. Наказ МОЗ України від 14.02.2012 № 110 “Про затвердження форм первинної облікової документації та інструкцій щодо їх заповнення, що використовуються у закладах охорони здоров'я незалежно від форми власності та підпорядкування”, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 28.04.2012 за № 661/20974.

22. Наказ МОЗ України від 15.04.2008 р. № 199 «Про затвердження Порядку застосування методів психологічного і психотерапевтичного впливу» зареєстрований Міністерством юстиції за №577/15268 від 03.07.2008 р.

23. Наказ МОЗ України від 25.12.2014 р. № 1003 “Про затвердження та впровадження медико – технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги при депресії”.

24. Наказ МОЗ України від 27.12.2013 № 1150 “Про затвердження Примірного табеля матеріально-технічного оснащення Центру первинної медичної (медико – санітарної) допомоги та його підрозділів”.

25. Наказ МОЗ України від 31.03.2015 р. № 183 “Про затвердження сьомого випуску Державного формуляра лікарських засобів та забезпечення його доступності”.

26. Основи загальної і медичної психології, психічного здоров'я та міжособового спілкування |І.Я. Губенко, О.С.Капнацька, О.Т. Шевченко – Медицина, 2013. – 296 с.

27. Основи загальної та медичної психології./Вітенко І.С., Чабан О.С. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2003.

28. Основи психології. / Киричука О.В., Роменця В.А. – К.: Либідь, 2002.

29. Основи психології. /Вітенко І.С., Вітенко Т.І. – Вінниця.: Нова книга, 2001.

30. Головна - Львівський національний університет імені Івана Франка.
URL: https://www.lnu.edu.ua/life-safety/wp-content/uploads/2019/09/OZDSH_PR-4-2019.pdf (дата звернення: 04.05.2023).
31. Barnhill J. W. Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) - Психічні розлади - MSD Manual Professional Edition. *MSD Manual Professional Edition*.
URL: <https://www.msmanuals.com/uk-ua/professional/psychiatric-disorders/anxiety-and-stressor-related-disorders/posttraumatic-stress-disorder-ptsd> (дата звернення: 04.05.2023).
32. Посттравматичний стресовий розлад: рекомендації з профілактики та лікування | Медичний часопис. *Український Медичний Часопис*.
URL: <https://www.umj.com.ua/article/159875/posttravmatichnij-stresovij-rozlad-rekomendatsiyi-z-profilaktiki-ta-likuvannya> (дата звернення: 04.05.2023).
33. Посттравматичні стресові розлади: діагностика, лікування, реабілітація (методичні рекомендації) / (П. В. Волошин, Л. Ф. Шестопалова, В. С. Підкоритов та ін.). – Харків, 2002.
34. Профілактика та корекція посттравматичних стресових розладів: психологічні аспекти/ Романовська Д.Д. /Навчальний посібник. – Чернівці : Технодрук, 2014. – 133 с.
35. Психічне здоров'я / О.С.Чабан, В.Т.Ящук, Я.М. Несторович. – Тернопіль ТДМУ “Укрмедкнига”, 2008. – 479 с.
36. Психологія особистості: Словник – довідник / (За редакцією П.П. Горностаєва, Т.М. Титаренко). – Київ: Рута, 2001. – 320 с
37. Романчук О. (2011). Сім'я, що зцілює: основи терапевтичного батьківства дітей, що зазнали скривдження та емоційного занедбання. Львів: Колесо.
38. Романчук О. (2011). Когнітивно – поведінкова модель розуміння та терапії обсессивно – компульсивного розладу //НейроNews.
39. Романчук О. (2018). Психотравма та спричинені нею розлади: прояви, наслідки й сучасні підходи до терапії. Львів: Колесо.

40. Соціальна психологія./ Швачко О.В. – К.: Вища шк., 2002.
41. Шевчук О.П. Особистісні предиктори трансформації травматичної пам'яті у посттравматичний стресовий розлад // О.П. Шевчук // *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, II(12), Issue. 2014. No 25. С. 83 – 93.
42. Що таке обсесивно-компульсивний розлад - МН4U. *MH4U*. URL: <https://www.mh4u.in.ua/shukayu-dopomogu/shho-take-obsesyvno-kompulsyvnyj-rozlad/> (дата звернення: 04.05.2023).
43. Стаднік І.В. Психологічні особливості переживання посттравматичного стресового розладу (ПТСР) учасниками зони антитерористичної операції (АТО) [Електронний ресурс] / І.В. Стаднік, М.І. Мушкевич // *Психологія: реальність і перспективи*. 2015. Вип. 4. С. 244-248.
44. Коваль І.А. Діагностика і диференційна діагностика гострого стресового розладу та посттравматичного стресового розладу в загальномедичній практиці/ І.А. Коваль // *Пробл. сучас. психол.* 2015. Вип. 27. С. 210- 219.
45. Титаренко Т. М. Профілактика порушень адаптації молоді до повсякденних стресів і кризових життєвих ситуацій: навч. посіб. / Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології; за наук. ред. Т. М. Титаренко. –К. : Міленіум, 2011. – 272 с.
46. Овсяннікова Я.О. Соціально-психологічний тренінг як засіб відновлення психологічної стійкості рятувальників МНС України: Автореф. дис. канд. психол.наук. 19.00.09 / НУЦЗУ. – 2010. – 19 с
47. The Yale-Brown Obsessive Compulsive Scale. I. Development, use, and reliability - PubMed. *PubMed*. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/2684084/> (date of access: 04.05.2023).
48. Поспелова Ірина Донатасівна: Психокорекція ПТСР у учасників чи свідків бойових дій підліткового віку. 2018.
49. Напроєнко, О. К.; Марценковський, Д. І. Депресії при посттравматичному стресовому розладі у дітей та підлітків. 2019

50. Романча Анастасія Віталіївна. Особливості взаємозв'язку депресії та посттравматичного стресового розладу у підлітків. Психологія кризових станів: Наука і практика. 2021.

51. Самойлова В. В., Наливайко О. О. Посттравматичний стресовий розлад та гострий стресовий розлад в умовах соціальних потрясінь. 4-те вид. Харків : Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, м. Харків, Україна. [1, с. 88]